

Σπουδαία ανακάλυψη στο Δεσποτικό: Βρέθηκε άγαλμα που παραπέμπει στο παιδί του Κριτίου

/ [Παιδεία και Πολιτισμός](#)

Άγαλμα που παραπέμπει στο παιδί του Κριτίου και νέο κτήριο τεσσάρων δωματίων βρέθηκαν στη φετινή ανασκαφή στη νησίδα του Δεσποτικού.

Ειδικότερα, οι αρχαιολόγοι εντόπισαν έναν ακέφαλο ανδρικό κορμό που ανήκει σε αυστηρού ρυθμού που τεχνοτροπικά παραπέμπει στο παιδί του **Κριτίου** και μπορεί να χρονολογηθεί μετά το 480 π.Χ.

Αποτελεί ένα έργο εξαιρετικής ποιότητας από παριανό μάρμαρο με λεία και

στιλπνή επιδερμίδα. Ταυτόχρονα, βρέθηκαν τμήματα αρχαϊκών κούρων εντοιχισμένα ως οικοδομικό υλικό.

Η συστηματική ανασκαφή στη Μάντρα, στη νησίδα του [Δεσποτικού](#), που διενεργείται από το 2001 από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων υπό τη διεύθυνση του Γιάννου Κουράγιου, συνεχίστηκε και φέτος για επτά εβδομάδες από τις 22 Μαΐου έως τις 14 Ιουλίου 2023, εμπλουτίζοντας τα υπάρχοντα στοιχεία για την τοπογραφία της θέσης και την ιστορία της από την Πρώιμη **Εποχή του Σιδήρου** έως και την **Ύστερη Αρχαιότητα**.

Από το 2020 ανασκάπτεται ένα πολύπλοκο σύστημα συλλογής και διαχείρισης υδάτων στις υπώρειες του λόφου νότια του ιερού. Διερευνήθηκαν δύο μεγάλες δεξαμενές, η βορειότερη εκ των οποίων (Δεξαμενή 1), ορθογώνιας κάτοψης είχε εσωτερικές διαστάσεις 5,50 x 7 μ., και βάθος 4 μ. Μετά την πλήρη αποκάλυψη της ανατολικής, δυτικής, βόρειας και νότιας πλευράς της κατά τις δυο προηγούμενες χρονιές, φέτος οι εργασίες επικεντρώθηκαν στη ΝΔ γωνία της δεξαμενής όπου υπήρχε μια μεταβυζαντινή κατασκευή.

Η εντυπωσιακών διαστάσεων δεξαμενή είναι κατασκευασμένη από μεγάλους ορθογωνισμένους λίθους γνευσίου προσεκτικά τοποθετημένους με ελάχιστα κενά στους αρμούς μεταξύ τους. Τόσο όλοι οι τοίχοι της δεξαμενής όσο και ο πυθμένας της ήταν καλυμμένοι με ένα παχύ στρώμα υδραυλικού κονιάματος υπόλευκου χρώματος.

Σε απόσταση περίπου ενός μέτρου νότια της δεξαμενής, αποκαλύφθηκαν δύο επιμέρους ορθογώνιοι χώροι – προλάκκια – εντός των οποίων πρέπει να γινόταν το φιλτράρισμα του νερού. Στο νότιο προλάκκιο καταλήγει λιθόκτιστος αγωγός μήκους 25 μ. ο οποίος ξεκινά την πορεία του από μία άλλη μεγάλη κτιστή δεξαμενή, ωοειδούς σχήματος (Δεξαμενή 3).

Κατά τη διάρκεια της φετινής ανασκαφικής περιόδου, αποκαλύφθηκε πλήρως ο πυθμένας της δεξαμενής αυτής μετά την αφαίρεση της επίχωσης από το εσωτερικό της. Στο μέσον της βόρειας πλευράς της είχε βρεθεί ήδη το 2020 μια ιδιαίτερη ορθογώνια πώρινη κατασκευή με τέσσερις οπές διατεταγμένες σε δύο οριζόντιες σειρές για τον για τον έλεγχο της ροής των υδάτων από τη δεξαμενή στον αγωγό. Αντιδιαμετρικά της κατασκευής, στη νότια πλευρά της δεξαμενής είχε έρθει στο φως η είσοδος εισροής των υδάτων στη δεξαμενή που οριζόταν από ψηλές, κάθετες σχιστόπλακες.

Ο φυσικός βράχος αποτελεί τον πυθμένα της δεξαμενής γύρω από τον οποίο κατασκευάστηκαν τα τοιχώματά της. Η διάμετρος της Δεξαμενής 3 είναι 10,07 μ. στη διεύθυνση Α-Δ και 10,53 μ. σε Β-Ν. Το βάθος της φτάνει τα 1,10 μ. Από την επίχωση στο εσωτερικό της προέκυψε θραύσμα υποστατού βάσης πήλινου περιρραντηρίου με ανάγλυφη παράσταση λέοντα που χρονολογείται στον 6ο αιώνα π.Χ. Επιπλέον, φέτος οι εργασίες συνεχίστηκαν στο **Κτίριο Ζ**, το οποίο είχε εντοπισθεί σε προηγούμενη ανασκαφική περίοδο και χρονολογείται στην Κλασική περίοδο. Το Κτήριο Ζ βρίσκεται βορειανατολικά του τεμένους σε μικρή απόσταση νότια του **Κτηρίου Β** και σχεδόν σε επαφή με το αρχαϊκό Κτήριο Υ. Στο βόρειο τμήμα του Κτηρίου εντοπίστηκαν δύο παράλληλες επιμήκεις κατασκευές, μήκους περίπου 2,50 μ., πλάτους 0,64 μ. και ύψους 0,10-0,15 μ., πάνω στις οποίες πιθανώς εδράζονταν υπερυψωμένο δάπεδο.

Στη δυτική πλευρά του Κτηρίου είχε αποκαλυφθεί κατά τις προηγούμενες ανασκαφικές περιόδους αίθριος χώρος με πλακόστρωτο δάπεδο, το οποίο διερευνήθηκε περαιτέρω και έχει σωζόμενες διαστάσεις 6,19 μ. (Α-Δ) και 5,27 μ. (Β-Ν). Δυτικά αυτού βρεθηκαν κι άλλοι τοίχοι που δεν είναι σαφές αν ανήκουν σε δωμάτια άλλων κτηρίων.

Ανασκαφή του ανατολικού τοίχου της κατασκευής Λήψη από Β

Στη βορειοδυτική πλευρά του Κτηρίου Z αποκαλύφθηκαν δύο τοίχοι που σχηματίζουν γωνία, πιθανώς τμήμα δωματίου που αντιστοιχεί στην πρωιμότερη φάση του Κτηρίου πάνω στο οποίο εδράζεται το Κτήριο Z. Το πρωιμότερο αυτό κτίριο ονομάστηκε **Κτήριο Ζα**. Εντός του δωματίου του κτηρίου αυτού εντοπίστηκε **μαρμάρινο ανάγλυφο κυκλικού σχήματος** με παράσταση ζώου. Νότια του κτηρίου Z ήρθε στο φως ένα νέο κτίριο το οποίο ονομάστηκε Κτήριο ΖΥ, εφόσον γειτνιάζει με το Κτήριο Υ που έχει διμερή κάτοψη, αποτελούμενο από πρόδομο και σηκό. Η κατασκευή του κτηρίου ΖΥ μπορεί να χρονολογηθεί με βάση την κεραμική από το επίπεδο θεμελίωσης του στα τέλη του 6ου ή τις πρώτες δεκαετίες του 5ου αιώνα π.Χ.

Εργασίες πραγματοποιήθηκαν και στην περιοχή δυτικά του κτηρίου Β, το οποίο είχε διερευνηθεί στη διάρκεια αρκετών ανασκαφικών περιόδων στο παρελθόν έως και το 2017. Φέτος, αποκαλύφθηκε νέο δωμάτιο στη δυτική του απόληξη (Δωμάτιο

11), εντός του οποίου διερευνήθηκαν δύο λίθινες ορθογώνιες κατασκευές αποθηκευτικού χαρακτήρα. Το δωμάτιο απέδωσε πολλά θραύσματα πίθων και πήλινων κεράμων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει τμήμα πήλινης σίμης με εγχάρακτη διακόσμηση.

Τέλος, οι ανασκαφικές εργασίες του 2023 προσέθεσαν ένα ακόμα κτήριο στην τοπογραφία της θέσης. Πρόκειται για το κτήριο **MN** που εντοπίστηκε 34 μ. νοτιοανατολικά του Κτιρίου Ρ σε κοντινή απόσταση από τα κτήρια Β και Η εκτός του ιερού τεμένους (Εικ.5). Το κτήριο είναι ορθογώνιας κάτοψης και αποτελείται από τέσσερα δωμάτια, ανά δύο σε παράταξη με κατεύθυνση Β-Ν.

Η κεραμική που συλλέχθηκε από τα δωμάτια χρονολογείται στα μέσα περίπου του 6ου αιώνα π.Χ. Σχεδόν ακέραιος ταινιωτός κρατήρας εντοπίστηκε σε θραύσματα στο εσωτερικό του νοτιοανατολικού δωματίου του κτιρίου (Δωμάτιο 2), ενώ στο κέντρο περίπου του βορειοδυτικού δωματίου (Δωμάτιο 4) βρέθηκε βυθισμένος στο δάπεδο χονδροειδής κρατήρας μεγάλων διαστάσεων.

Αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν ο νότιος και ο δυτικός τοίχος του κτηρίου οι οποίοι είναι διπλοί, φτάνοντας σε πάχος σχεδόν τα 1,20 μ. Επιπλέον,

διερευνήθηκαν δύο τετράπλευρες κατασκευές μικρών διαστάσεων σχηματιζόμενες από κάθετα τοποθετημένες λίθινες πλάκες σε δύο από τα δωμάτια.

Η **κατασκευή του Δωματίου 2** έχει τοποθετηθεί στην είσοδό του που φαίνεται να καταργήθηκε σε μια δεύτερη φάση χρήσης. Από το εσωτερικό της κατασκευής συλλέχθηκαν αγγεία πόσης κυρίως σκύφοι και κύπελλα. Μεταξύ των ευρημάτων από το κτήριο συμπεριλαμβάνονται και αττικές μελανόμορφες ταινιωτές κύλικες. Το κτήριο ήταν στεγασμένο όπως υποδεικνύει η μεγάλη ποσότητα πήλινων κεράμων από το εσωτερικό των δυτικών δωματίων, αλλά και θραύσματα από πήλινα ακροκέραμα με τη μορφή γοργονείου και ταινιωτές σίμες.

Τα σημαντικότερα ευρήματα της φετινής ανασκαφικής περιόδου προέκυψαν από τη συνέχιση της διερεύνησης της μεγάλης αρχαϊκής κατασκευής που είχε εντοπισθεί το 2019 όχι πολύ μακριά από το λιμάνι (συμβατικά Κτήριο Ω). Ορίζεται από δύο τοίχους (T1 και T3). Πιθανότατα η κατασκευή είχε οχυρωματικό χαρακτήρα-ενδεχομένως κάποιο πρόπυλο με περίβολο. Ο **T1 έχει διεύθυνση Α-Δ**, συνολικό μήκος 8,5μ και πλάτος 0,60-0,70μ. Είναι κατασκευασμένος από μεγάλους σχιστόλιθους και σώζει σώζουν τρεις με τέσσερις σειρές δόμων, συνολικού ύψους έως και ένα μέτρο. Έντονη κατάρρευση καταλαμβάνει το νοτιότερο και ανατολικό του τμήμα (Εικ.7). Κατά τη διερεύνηση αυτής της κατάρρευσης ήρθε στο φως ακέφαλος ανδρικός κορμός του αυστηρού ρυθμού που τεχνοτροπικά παραπέμπει στο παιδί του Κριτίου και μπορεί να χρονολογηθεί αμέσως μετά το 480 π.Χ. Είναι έργο εξαιρετικής ποιότητας από παριανό μάρμαρο με λεία και στιλπνή επιδερμίδα.

Ο **T1 τέμνει τον T3** που έχει κατεύθυνση Β-Ν, μήκος 16,90 μ. και πλάτος 0,90 μ. Πρόκειται για ισχυρής κατασκευής τοίχο που φαίνεται να έκλεινε την περιοχή από ανατολικά. Δυστυχώς, δεν εντοπίστηκε η συνέχειά του. Από το μέσον περίπου του T3, εκκινεί ο μεγαλύτερος σε μήκος τοίχος με διεύθυνση σχεδόν Α-Δ. Ο T2 έχει συνολικό μήκος 26,30 μ. και πάχος 0,66 μ. και πρέπει να ήταν προσθήκη στην αρχαϊκή κατασκευή σε μεταγενέστερη περίοδο, ίσως κατά την **Ύστερη Αρχαιότητα**, όταν έγιναν εκτεταμένες επεμβάσεις και στα κτίρια του πυρήνα του ιερού, που έως τότε είχε παύσει να λειτουργεί.

Η **διερεύνηση του T2** επεφύλασσε πολλές «εκπλήξεις», αφού σε διάφορα τμήματα του τοίχου βρέθηκαν εντοιχισμένα σε β' χρήση ως οικοδομικό υλικό τμήματα αρχαϊκών κούρων. Συγκεκριμένα, εντοπίστηκαν τοποθετημένα «σε παράταξη» τρία θραύσματα του ίδιου κούρου: ο άνω και κάτω κορμός και η αποκρουσμένη στην πίσω όψη κεφαλή του που σώζει τμήμα των βοστρύχων της μακριάς κόμης.

Πρόκειται για έργο του δεύτερου μισού του 6ου αιώνα π.Χ. Επιπλέον, βρέθηκε τμήμα των μηρών και της βιβωνικής χώρας δεύτερου κούρου, τμήμα άνω κορμού

που πιθανόν συνανήκει με τον προηγούμενο, καθώς και τμήμα βραχίονα και ποδιού. Στον ίδιο τοίχο είχαν βρεθεί πέρυσι εντοιχισμένα δύο τμήματα κάτω άκρων άλλων δύο κούρων, καθιστό γυναικείο άγαλμα, καθώς και δύο μαρμάρινες βάσεις αναθηματικών κιόνων.

Η συγκέντρωση μεγάλου αριθμού γλυπτών και βάσεων σε αυτή την περιοχή ίσως υποδηλώνει ότι αυτή ήταν και η αρχική θέση τους.

Είναι εύλογο να υποθέσουμε ότι τα γλυπτά και οι κίονες θα ήταν τοποθετημένα σε περίοπτη θέση κοντά στο πρόπυλο, μέσα από το οποίο θα γινόταν η είσοδος στο ιερό και το τέμενος του θεού. Αυτά τα λαμπρά αφιερώματα προς το θεό Απόλλωνα, μετά την παύση της λειτουργίας του ιερού, θα αποτέλεσαν χρήσιμο και ανθεκτικό οικοδομικό υλικό για τα μεταγενέστερα κτήρια. Άλλωστε αυτού του είδους η «ανακύκλωση» μαρτυράται και σε άλλα κτίρια του ιερού, στα οποία έχουν βρεθεί εντοιχισμένα σε β' χρήση δεκάδες θραύσματα αγαλμάτων.

Αναστήλωση: Ήδη από το 2022, έπειτα από άδεια του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου, είχε ξεκινήσει η αποκατάσταση του Κτηρίου Δ που καταλαμβάνει τη ΒΑ γωνία του τεμένους και είχε λατρευτικό χαρακτήρα όπως μαρτυρεί ο μαρμάρινος βωμός που είχε βρεθεί μπροστά του και οι πελεκημένοι δόμοι του. Πρόκειται για τετράστυλο πρόστυλο κτήριο με διμερή κάτοψη, αποτελούμενη από πρόδομο και σηκό, διαστάσεων 9.40 μ.Χ 12.50 μ.

Το κτήριο αυτό ήταν πολύ κατεστραμμένο καθώς πάνω του είχε θεμελιωθεί το τυροκομείο του βοσκού που διατηρεί τη μάντρα του στη θέση έως και σήμερα. Το Κτίριο Δ χρονολογείται στο γ' τέταρτο του 6ου αι. π.Χ. Μετά την συμπλήρωση της υπόβασης και του στυλοβάτη από γνεύσιο, τοποθετήθηκε το κατώφλι και οι παραστάδες του, αποκαταστάθηκαν οι βάσεις και τμήματα σπονδύλων από αρχαίο και νέο υλικό, αλλά και η πρόσοψη του κτιρίου από μαρμάρινους δόμους. Τέλος, αποκαταστάθηκε η ΒΔ γωνία της θεμελίωσης ώστε να τοποθετηθεί ο τοιχοβάτης από μαρμάρινους δόμους δουλεμένους με χοντρό βελόνι.

Οι αναστηλωτικές εργασίες, διάρκειας τεσσάρων εβδομάδων, πραγματοποιήθηκαν από τους εξιδικευμένους μαρμαροτεχνίτες Β. Χατζή, Μ. Αρμάο, Γ. Σκαρή, Γ. Παλαμάρη, Λ. Ιωάννου, Γ. Κοντονικολάου υπό την επιβλεψη του αρχιτέκτονα **Γουλιέλμου Ορεστίδη.**

Επιπλέον, πραγματοποιήθηκαν εργασίες συντήρησης από τους συντηρητές **Γ. Καράμπαλη** και **Ε. Τσαβού** στις δεξαμενές και στον αγωγό που τις συνδέει, στον κεντρικό βωμό του ιερού, στα Κτήρια Ζ και Υ, αλλά και σε άλλα δωμάτια κτιρίων της θέσης.

Οι ανασκαφικές και αναστηλωτικές εργασίες πραγματοποιήθηκαν με τη στήριξη των: ΑΙΓΕΑΣ ΑΜΚΕ (Αθανάσιος & Μαρίνα Μαρτίνου), Ίδρυμα Π&Α Κανελλοπούλου, Ίδρυμα Α.Γ. Λεβέντη, ΔΙΚΕΜΕΣ (C.Y.A), Ίδρυμα Ι. Λάτση, Marion Stassinopoulos, Σύλλογος «Οι Φίλοι της Πάρου» και πολλών ιδιωτών φίλων της ανασκαφής.

Στην ανασκαφή συμμετείχαν τα μέλη της επιστημονικής ομάδας: **Ίλια Νταϊφά (Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας), Αλεξάνδρα Αλεξανδρίδου (Επικ. καθηγ. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων), Dr. Erica Angliker (BSA), Dr. Caspar Meyer (Bard Graduate Center), Dr. Χριστίνα Κωνσταντακοπούλου (ΕΙΕ, Birkbeck College), Luigi Lafasciano, ο γεωλόγος Dr. Erich Draganits (University of Vienna), απόφοιτοι και μεταπτυχιακοί φοιτητές του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (Λουίζα Πανοπούλου, Μάτα Σαμιώτη, Αναστασία Μαλλικοπούλου, Λένα Ασλανίδου και ο μεταπτυχιακός φοιτητής του Αριστοτελείου Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Ιγνάτιος Ασσάτωφ), καθώς και φοιτητές από πανεπιστήμια του εξωτερικού (CYA, Birkbeck College, Bard Graduate Center N.Y., Instituto de Estudos Avancados da Unicamp Brazil).**